

TÜRKİYE İÇİN ALTIN FIRSAT: 2024 ÇÖZÜM SÜRECİ¹

A GOLDEN OPPORTUNITY FOR TÜRKİYE: THE 2024 PEACE PROCESS

Vahap COŞKUN²

ÖZET

Türkiye, 1993 yılından beri PKK'yı silahsızlandırmak ve Kürt meselesini şiddetten arındırmak için birçok girişimde bulundu. Bu girişimlerin bir kısmı kapalı kapıların ardında, bir kısmı ise kamuoyunun bilgisi dâhilinde yapıldı. Ancak bu girişimler başarı ile sonuçlanmadı. 2013-2015 yılları arasındaki çözüm sürecinin çökmesinden sonra Türkiye, yaklaşık on yıl boyunca Kürt meselesini güvenlik tedbirlerini merkeze alan bir bakışla yaklaştı. Bu dönemde siyasi ve demokratik bir çözüm arayışı olmadı. Ancak Ekim-2024'te Türkiye bu politikasında radikal bir değişikliğe gitti ve yeni bir çözüm süreci başlattı. Ortadoğu'daki gelişmelerden kaynaklanan ve bir buçuk yılda önemli bir mesafe kat eden bu süreç, Türkiye'ye Kürt meselesini çözebilmesi için tarihi bir fırsat sunuyor.

Anahtar Kelimeler: Terörsüz Türkiye, Barış ve demokratik toplum süreci, Kürt meselesi, Türkiye Büyük Millet Meclis, Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

1 Araştırma Makalesi
Makale gönderim tarihi:26.03.2026
Makale kabul tarihi:05.06.2026

2 Doç.Dr., Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi
E-posta: vahapcoskun@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3478-2146

ABSTRACT

Since 1993, Türkiye has undertaken a series of initiatives aimed to disarm the PKK and de-escalate violence around the Kurdish question. Some of these initiatives were conducted behind closed doors, while others were carried out with the knowledge of the public. However, none of these efforts ultimately proved successful. Following the collapse of the peace process between 2013 and 2015, Türkiye approached the Kurdish question for nearly a decade through a framework predominantly centered on security measures. During this period, there was no substantive effort to pursue a political or democratic resolution.

However, in October 2024, Türkiye introduced a radical shift in this policy orientation and initiated a new peace process. Shaped by developments in the Middle East and having achieved considerable progress over the past eighteen months, this process offers Türkiye a historic opportunity to resolve the Kurdish question.

Keywords: *Terror-Free Türkiye, The peace and democratic society process, Kurdish question, The Grand National Assembly of Türkiye, The Commission of National Solidarity, Brotherhood and Democracy*

GİRİŞ

Türkiye, Kürt meselesinin silah ve şiddet boyutunu çözmek için birçok teşebbüste bulundu. 1984'ten beri silahlı şiddet eylemlerine başvuran PKK ile ilk görüşmeler, 1993 yılında yapıldı.³ Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın inisiyatifle başlayan bu sürecin ardından PKK ateşkes ilan etti. Fakat hem devlet hem de örgüt içindeki sertlik yanlılarının gerçekleştirdikleri provokasyonlar, sorunun nihai bir şekilde çözülmesine mâni oldu. Kısa bir süre için susan silahlar sonradan tekrar konuşmaya başladı.

1990'ların bilhassa ilk yarısı “karanlık yıllar” olarak Türkiye'nin hafızasına kazındı. Ancak buna rağmen silah ve şiddeti görüşmeler yoluyla sonlandırmaya dönük arayışlar devam etti. İktidara gelen ve farklı eğilimleri temsil eden Süleyman Demirel'den Tansu Çiller'e, Mesut Yılmaz'dan Necmettin Erbakan'a kadar bütün siyasi liderler, PKK ile görüşmekten kaçınmadılar. 1993'ten bugüne kadar, silahı siyasi yollarla devreden çıkarmak için 13 defa girişimde bulundular.⁴

Tabiatıyla bu girişimlerin önemli bir kısmı kapalı kapıların ardında yapıldı. Kamuoyu bu görüşmelerin birçoğundan sonradan haberdar oldu. Mamafih, halkın kısmen bilgi sahibi olduğu süreçler de yaşandı. Mesela, 2009'daki “*Demokratik Açılım*” veya “*Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi*” bu kapsamda değerlendirilebilir. İki yıl devam eden bu süreç üç yönlü işledi:

a. PKK mensupların silahı terk edip ülkeye dönmeleri için hukuki tedbirler alındı. “Habur Süreci” olarak adlandırılan bu gelişme, kamuoyunda birçok tartışmaya neden oldu.⁵

b. Kamu diplomasisi ve yoğun bir demokratikleşme söylemiyle sürecin toplum nezdinde meşruiyetinin güçlendirilmesine çalışıldı.⁶

c. Devlet yetkilileri ile PKK yöneticileri arasında Norveç'in başkenti Oslo'da, PKK'nın tamamen silah bırakmasının siyasi ve hukuki zemini oluşturmak gayesiyle toplantılar yapıldı.⁷

3 20 Mart 1993'te PKK'nın tek taraflı ateşkes ilan etmesini sağlayan bu görüşmelerin perde arkası için bakınız: Cengiz Çandar, *Mezopotamya Ekspresi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 135 vd.

4 2013-2015 sürecinde kurulan Akil İnsanlar Heyeti'nin içinde yer alan ve 2024'te başlatılan çözüm süreci için TBMM'nde kurulan Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu'nun üyesi olan Mehmet Emin Ekmen, devleti silahlı mücadeleyi sonlandırmak için 13 kez örgütlerle görüşme masasına oturduğunun açık kaynaklardan tespit edilebileceğini belirtir. <https://eminekmen.com.tr/ub-3200-devletin-daha-once-13-kez-denedi-i-bir-hedefi-konu-uyoruz> (Erişim Tarihi: 17.03.2026) 1993'ten itibaren yapılan çözüm teşebbüsleri için ayrıca bakınız: <https://bianet.org/haber/1993-ten-gunumuze-baris-girisimleri-283396> (Erişim Tarihi: 23.03.2026)

5 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/10/091019_pkk_habur (Erişim Tarihi: 19.03.2026)

6 Hükümet, sürecin toplumsallaştırılması gayesiyle 9 Ağustos 2009'da Polis Akademisi'nde “*Kürt Meselesinin Çözümü: Türkiye Modeline Doğru*” başlıklı bir çalıştay düzenledi. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, bu çalıştaya katılan akademisyen ve gazetecilere ağır bir dille yüklendi ve onları “*12 Kötü Adam*” olarak tesmiye etti. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/devlet-bahceli-nin-12-kotu-adami-12200273> (Erişim Tarihi: 17.03.2026)

7 <https://bianet.org/haber/oslo-gorusmeleri-nedir-140937> (Erişim Tarihi: 17.03.2026)

Demokratik Açılım sürecinin ilk iki boyutundaki gelişmeler halkın gözü önünde cereyan ediyordu. Lakin üçüncü boyut gizli yürütülüyordu. Toplum, devlet ile PKK'nın görüşüğünü, ancak bu görüşmelerle ilgili bir bant kaydının sızdırılmasıyla öğrenebildi. Oslo'da taraflar önemli bir mesafe kat etmelerine karşın,⁸ süreçte beklenen netice elde edilemedi ve tekrar çatışmalı bir döneme girildi.

Haziran-2011 ile Aralık-2012 arasındaki 1.5 yılda Türkiye çok zorlu günler yaşadı. Çatışmalar yoğunlaştı, kitlesel tutuklamalar yapıldı ve cezaevlerinde açlık grevleri başlatıldı. Kürt meselesinden kaynaklı siyasi ve içtimai tansiyonun zirve yaptığı bir anda, hükümetten yeni bir hamle geldi. İmralı'da hükümlü bulunan Abdullah Öcalan ile iki milletvekilinden oluşan bir heyetin görüşmesi, yeni bir sürecin ilk adımı oldu.⁹

1. 2013-2015 ÇÖZÜM SÜRECİ

2013-2015 yılları arasında sürdürülen Çözüm Süreci'nde önemli kazanımlar elde edildi.¹⁰ Akil İnsanlar Heyeti'nin faaliyetleri sayesinde Türkiye ilk defa Kürt meselesini, 7 bölgede ve 81 ilde yoğun ve ayrıntılı bir biçimde konuşma ve tartışma imkânı buldu. Barış ve çözüm fikri ile bu konudaki eleştiri, görüş ve önerileri toplumun bütün katmanlarına taşıyan Akil İnsan Heyetleri, halk ile siyasi aktörler arasında bir tür köprü işlevi gördü.

Keza, Temmuz-2014'te resmi adı “Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun” olan ama halk arasında “Çözüm Süreci Yasası” olarak bilinen kanun kabul edildi. Altı maddelik bu kanun, o güne kadar fiili adımlarla yürüten sürece hukuki bir altyapı kazandırması bakımından büyük bir önemi haizdi. Bu kanunla, bir taraftan süreçte görev alanlar–özellikle de bürokratlar–hukuki bir güvence altına alınırken, diğer taraftan da iktidara bu süreçte çok geniş bir hareket alanı sağlıyordu. Kanunun 2. maddesi hükümete; “*siyasi, hukuki, sosyo-ekonomik, psikolojik, kültür, insan hakları, güvenlik ve silahsızlandırma alanlarında ve bunlarla bağlantılı konularda atılabilecek adımları belirleme*” yetkisi veriyordu.

Ancak siyasi, hukuki ve içtimai alandaki ilerlemelere karşın, 2013-2015 çözüm sürecinin kırılğan bir yapısı vardı. Sürecin mimarisinde, başlıca altı sorun tespit etmek mümkündü:

1. Bir sürecin başarısı, tarafların o sürece aynı veya benzer anlamlar yüklemeleriyle doğru orantılıdır. Tarafların süreçten anladıkları birbirine yakınsa, o sürecin başarılı bir şekilde nihayete erme ihtimali güçlenir. Ama eğer tarafların süreçten anladıkları birbirleriyle tevill edilemeyecek kadar uzaksa, o vakit sürecin akamete uğraması ve çökmesi kaçınılmaz olur.

8 <https://bianet.org/haber/oslo-da-cozume-yaklasmistik-139126> (Erişim Tarihi: 17.03.2026)

9 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/01/130103_turkey_peacetalks (Erişim Tarihi: 19.03.2026)

10 Bu çözüm sürecinin başlatılmasını sağlayan sebepler hakkındaki bir değerlendirme için bakınız: Vahap Coşkun, “Çözüm Süreci: Dün, Bugün, Yarın”, Liberal Düşünce Dergisi, Yıl 19, Sayı 75, Yaz 2014, s. 7-18.

2013-2015 sürecindeki en esaslı problemlerden biri buydu. Zira hükümet süreci, silahlı mücadelenin bitirilmesi ve Kürt meselesiyle irtibatlı talepler için demokratik siyaset alanının genişletilmesi ile sınırlı tutuyordu. PKK ise, süreçten bu taleplerin kendisiyle müzakere edilmesini ve kendisine sınırlı bir egemenlik alanının tanınmasını bekliyordu.

2. Siyasi aktörler arasındaki yüksek tansiyon, çözüm sürecini olumsuz etkiledi. Gezi Parkı, 17/25 Aralık ve Kobani olayları hem siyasi ortamın gerginleşmesine ve hem de çözüm sürecine olan ilgi ve desteğin azalmasına neden oldu. Bazı kesimler, iktidara duydukları tepkiyi çözüm sürecine de yönelttiler; iktidara karşıtlık süreç karşıtlığı formuna büründü.

3. Sürecin başından beri taraflar arasında doğru bir dil, iletişim ve koordinasyon mekanizmaları oluşturulmadı. Dil, sürecin ihtiyaç duyduğu mutedil atmosferi yaratmaktan uzaktı. Koordinasyon eksikliği had safhadaydı; süreç bir yeknasaklığı gerekli kılıyordu ama taraflar çoğu zaman birbirlerine tezat teşkil eden beyanatlarda bulunuyorlardı.

4. Kamu düzeninin ihlal edilmesi, sürece toplumsal desteğin yıpratıcı en mühim faktörlerden biri oldu. PKK ve onun gençlik yapılanması olan YDGH'nin, çözüm süreci ile birlikte oluşan çatışmasızlık ortamını bölgede denetim kurmak ve bireyleri baskı altına almak için kullanma çabası, Kürtler arasında da sürece ilişkin güvenin sarsılmasına neden oldu.

5. Zaman doğru kullanılmadı. Öncelikle, çözüm süreci seçim takvimine ve hesaplarına çok bağlı bir şekilde yürütüldü. Tarafların azami siyasi fayda elde etme gayretlerinden ötürü, bazen çözüm sürecine zarar veren veya süreci zorlayan eylem ve söylemler gündeme hâkim oluyordu. Ayrıca, sürecin takvimi de net değildi; hangi tarafın hangi adımı ne zaman atacağı belirsizdi.

6. 2011'de başlayan ve aradan geçen üç-dört yılda bütün Suriye'yi kapsar hale gelen iç savaş, Türkiye'deki çözüm sürecine de direkt tesirde bulundu. Hükümet, PKK ile bağlantılı PYD'nin Suriye'de belirli bir alanı kontrol altına almasını bir beka meselesi olarak gördü. PKK ise, Suriye'de belirli bir alanda fiili bir iktidara sahip olmasına, Türkiye'deki süreçten daha fazla kıymet biçti. Taraflar Suriye'de değişen dengelere ve oluşan yeni koşullara cevap verebilecek politikaları üretemeyince, sürecin sürdürülmesinin olanağı kalmadı.¹¹

Çözüm süreçlerinde neredeyse değişmez denilebilecek bir kural vardır. Bir çatışmayı sonlandırmayı amaçlayan bir sürece girildiğinde, taraflar bu süreci başarı ile bitirmek için aşırı bir ihtimam göstermelidirler. Çünkü bir süreç başarısız olduğunda, süreç bittikten sonraki dönem çok sertleşir. Nitekim büyük umutlar bağlanan 2013-

11 2013-2015 çözüm sürecinin detaylı bir değerlendirmesi için bakınız: Vahap Coşkun, *Çözüm Süreci: Kazanımlar ve Tehditler*, DPI Yayınları, Londra, 2015.

2015 çözüm süreci çökünce, Türkiye her açıdan ağır bir tablo ile karşılaştı.

PKK, sürecin ardından özyönetim ilan etti, şehir merkezlerinde hendekler kazdı ve barikatlar kurdu. Daha önce kırsal alanda yaşanan çatışmalar, şehir merkezlerine taşınmış oldu. 17 şehir merkezi, şiddetli çatışmalara sahne oldu.¹² Devlet de, yurt içinde ve yurt dışında PKK'yı hedef alan askeri operasyonlarını artırdı:

Türkiye, 2016'da bir felaketten daha geçti; 15 Haziran 2016'da askeri bir darbe teşebbüsüne maruz kaldı. Halkın parlamentoya ve sivil siyasete arka çıkmasıyla bu darbe teşebbüsü püskürtüldü.

Elbette Kürt meselesi bu negatif ortamdan birincil derecede etkilendi. 2015-2024 yılları arasındaki yaklaşık on yılda, Kürt meselesini demokratik siyasetin içinde çözmeye dönük bir kamusal tartışma yapmanın olanağı kalmadı. 1990'ların başlarında olduğu gibi Kürt meselesine, salt bir terör ve güvenlik ekseninde bakıldı; siyasi ya hukuki bir çözüm ihtimalinden söz edilmez oldu.

2. 2024 ÇÖZÜM SÜRECİ

Ancak bu vaziyet, 2024 yılının sonlarına doğru kökten bir biçimde değişti. 1 Ekim 2024'te, TBMM'nin yeni yasama yılının açılış töreninde MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin, DEM Partili yetkilerle tokalaşması herkesi şaşırttı. Bahçeli'nin *"Yeni bir döneme giriyoruz. Dünyada barışı isterken kendi ülkemizde barışı sağlamamız lazım"*¹³ ifadeleri de, bu tokalaşmanın sadece bir jestten ibaret olmadığına ve yeni bir sürece kapı aralayacağına işaret ediyordu.

Nitekim izleyen günlerde Bahçeli, bu tutumunun daha da netleştirdi. 22 Ekim'de, partisinin grup toplantısında Öcalan'a terörün bittiğini ve örgütün tek taraflı olarak feshedildiğini ilan etmesi çağrısında bulundu. Bunun olması halinde Öcalan'ın umut hakkından yararlanmasını sağlayacak yasal düzenlemenin yapılması gerektiğini ve Öcalan'ın Meclis'te DEM Parti grubuna seslenebileceğini belirtti.¹⁴

İktidarın, Kürt meselesinde bu kadar keskin bir politika değişikliğine gitmesinin, bazı iç politik nedenleri olsa da, asıl nedeni bölgesel nitelikli jeopolitik gelişmelerdir. Bu çerçevede iki gelişmeden özellikle bahsedilebilir: İlki, Ortadoğu'da İsrail saldırgan bir kimliğe bürünmesidir. İkincisi de, Suriye'de ise 61 yıllık Baas diktatörlüğü çökmesidir. Bu gelişmeler, bölgedeki bütün devletleri, durdukları yerleri gözden geçirmeye itti. Her devlet, kendisini dışarıya karşı zayıflatacak sorunları çözmeye mecburiyetini daha yakından hissetmeye başladı.

12 "Hendek stratejisi" hakkında bakınız: Vahap Coşkun, "Hendek, Özyönetim ve Siyaset", Liberal Düşünce Dergisi, Yıl 2015, Sayı 79,s. 69-75.

13 <https://www.dunya.com/gundem/bahceliden-sasirtan-hamle-mecliste-dem-parti-vekilleriyle-tokalasti-haberi-748286> (Erişim Tarihi: 23.03.2026)

14 <https://tr.euronews.com/2024/10/22/devlet-bahceli-pkk-lideri-ocalani-mecliste-konusma-yapmaya-cagirdi> (Erişim Tarihi: 23.03.2026)

Türkiye'nin en zayıf halkası ise Kürt meselesiydi. Çünkü bu sorunun bir çözüme kavuşturulmaması, tarihsel süreç içinde çok boyutlu tahribatlara yol açtı. Örneğin, ekonomik kaynakları kuruttu, siyasi kutuplaşmayı artırdı, hukuki çitayı aşağılara çekti, sosyal birliktelik bağlarını zedeledi ve dış politikada da hep Türkiye'nin yumuşak karnını oluşturdu. Dolayısıyla bu kadim meselenin bir çözüm yoluna koyulması ve bu çerçevede de öncelikle şiddetten arındırılması, Türkiye'nin hem içeride hem de dışarıda hareket kabiliyetini artırır.

Sürecin esasen bu jeopolitik bakışa yaslandığı söylenebilir. Doğrusu, bu yeni bir bakış da değildir. Zira 2013-2015 çözüm sürecinde de yine bir jeopolitik okuma söz konusuydu. O dönemde süreç, Arap Baharının köpürteceği dalgalara karşı Türkiye'yi içeride tahkim etme düşüncesinin üzerine oturmuştu.

Süreç hükümet tarafından “Terörsüz Türkiye”, DEM Parti tarafından ise “Barış ve Demokratik Toplum Süreci” olarak adlandırıldı. Kamuoyu da alışlageldiği üzere “süreç” veya “çözüm süreci” ifadelerini tercih etti. İsimlendirmedeki farklılıklar süreç içinde büyük bir sorun doğurmadı; taraflar zarftan ziyade mazrufa odaklandılar. Bu da bir buçuk yıl içerisinde süreçte, aşağıda belirtilen önemli kilometre taşlarının geçilmesini sağladı:

- Öcalan, Ekim-2024'te aile üyeleriyle ve Aralık-2024'te DEM Partili milletvekilleri ile görüşti.
- Şubat-2025'te Öcalan, PKK'ya silah bırakma ve fesih çağrısında bulundu.
- Mayıs-2025'te PKK, Öcalan'ın çağrısına uyarak silahı bıraktığını ve kendini feshettiğini ilan etti.
- Temmuz-2025'te PKK, Süleymaniye'de, Türkiye medyasının çok büyük bir ilgi takip ettiği bir “silah yakma” töreni düzenledi.
- Ağustos-2025'te TBMM'de “Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu” kuruldu.
- Ekim-2025'te PKK, Türkiye'den çekildiğini açıkladı.
- Kasım-2025'te PKK, Zap Bölgesi'nden çekildiğini duyurdu.
- Kasım-2025'te Meclis Komisyonu'nun üç üyesi (AK Partili Hüseyin Yayman, DEM Partili Gülistan Kılıç Koçyiğit ve MHP'li Feti Yıldız) İmralı'da Öcalan ile görüşti.
- Aralık-2025'te Öcalan ile yapılan görüşmenin tutanak özeti, Meclis Komisyonu'nda okundu. Tutanağın tam metni, Ocak-2026'da yayımlandı.
- Ocak -2026'da Komisyon ortak bir rapor hazırlamak için çalışmalarına başladı, Şubat-2026'da ortak rapor 47 kabul, 2 ret ve bir çekimser oyla kabul edildi. Ortak raporun yayınlamasıyla Komisyon'un görevi de sona erdi.

3. MİLLİ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK VE DEMOKRASİ KOMİSYONU

Genel olarak çözüm süreçlerinin iki ana hedefi vardır: Birincisi, sıcak çatışmaları durdurmak, yani silahların susmasını sağlamaktır. İkincisi de, sorunun temelinde yatan ve çatışmaya sebebiyet veren kök nedenleri zaman içinde ortadan kaldırmaktır. Bir başka ifadeyle süreçler, ilk önce negatif barışı, akabinde pozitif barışı gerçekleştirmeyi amaçlarlar.¹⁵ Bu amaçlara ulaşmak kolay değildir; her şeyden önce toplumda bir uzlaşma ikliminin egemen olmasına ihtiyaç duyar.

Türkiye Büyük Millet Meclis’inde kurulan Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu, bu uzlaşma ikliminin yaratılmasında önemli bir misyon yüklenmiştir. 5 Ağustos 2025’te çalışmalarına başlayan ve başkanlığını Meclis Başkanı Numan Kurtulmuş’un üstlendiği bu Komisyon’un faaliyetleri, üç alanda büyük bir mutabakatın var olduğunu göstermiştir.¹⁶

a. Siyasi mutabakat: Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu, güçlü bir siyasi zemine oturdu. TBMM’de temsil edilen siyasi partilerden sadece biri (İYİ Parti), Meclis Başkanı Kurtulmuş’un yaptığı komisyona katılma talebini içeren daveti reddetti. Meclis’teki diğer siyasi partilerin tamamı ise bu davete olumlu cevap vererek Komisyon’a dâhil oldular. Halkın % 90’ından fazlasını temsil eden siyasi partilerin bu komisyonda yer almaları üç açıdan önemliydi: Birincisi, siyasi partilerin, Kürt meselesinin çözülmesi noktasında ortak bir irade taşıdıklarını ve çözüme büyük bir değer attiklerini göstermesiydi. İkincisi, başka konularda son derece farklı perspektiflere sahip partilerin aynı komisyonda bir araya gelmeleri ve aynı amaç için birlikte çalışmalarının, siyasi uzlaşmaya katkıda bulunmasıydı. Üçüncüsü de, bu süreçte yapılacak kritik düzenlemelerin güçlü bir meşruiyete sahip olmasını sağlamasıydı.

b. Bürokratik mutabakat: 2013-2015 sürecinde, sürece dair devlet içinde mutlak bir uzlaşma söz konusu değildi. Aksine kimi bürokratik odaklar, sürece muhalefet ediyor ve iktidara karşı direnç gösteriyordu. O sürecin başarısızlığı uğramasının amillerinden bir de buydu.¹⁷ Ancak bu süreçte, bu hususa özel dikkat edildi. İçişleri Bakanı, Milli Savunma Bakanı ve MİT Başkanı, sahadaki gelişmeler hakkında Komisyon üyelerini bilgilendirdiler ve sürecin bir “devlet politikası” olarak ele alındığını gösterdiler.

15 “Negatif barış, fiziksel şiddetin olmaması anlamına gelir. Pozitif barış ise fiziksel, ekonomik, siyasal, kültürel ya da yapısal her tür şiddetin yokluğu ve şiddetsizliğe adaletin eşlik etmesi anlamına gelir.” Hüsni Öndül – Murat Çelikkan, *Barışın El Kitabı*, Barış Vakfı Yayınları, İstanbul, 2018, s.8.

16 Komisyon’un kurulması, çalışma prensipleri ve faaliyetleri hakkında bakınız: TBMM Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu Raporu, https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/MilliDayanismaKardeslikDemokrasiKomisyonu/Komisyon_Raporu.pdf (Erişim Tarihi: 24.03.2026)

17 Bürokratik direncin ne kadar büyük olduğu, 15 Ağustos 2016’da gerçekleşen askeri darbe teşebbüsü ile daha iyi anlaşılacaktı. Dönemin İçişleri Bakanı Efkân Ala, 81 ilin 74’ünün emniyet müdürünün, istihbarat birimlerinde çalışan yaklaşık 7 bin görevliden 6500’ünün, FETÖ ile irtibatlı olduğunu açıklamıştı. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/81-il-emniyet-mudurunden-74u-bunlardandi,viHVN-X6V0yASU1dXM-KGQ> (Erişim Tarihi: 26.03.2026)

c. Toplumsal mutabakat: Süreç başladığı andan itibaren yapılan kamuoyu araştırmaları, halkın yaklaşık üçte ikisinin, bu teşebbüsü desteklediğine işaret ediyordu. Yani toplum, bu sorunun çözümü için siyasete bir alan açıyor ve kredi tanıyordu. Ancak sürece olumlu yaklaşırsa da, sürecin başarılı bir şekilde neticeleneceğine dair halkın derin endişeleri de vardır. Bu da tabiiydi. Çünkü geçmişte yapılan denemelerden arzulanan sonuçlara varılamaması halkın şüphelerinin büyütüyordu.

Bu durum Komisyon'un çalışmalarının önemini artırdı. Komisyon, sürece ilişkin farklı düşünceleri olan toplumsal grupları dinledi. Sürece olan desteği de, süreçle ilintili kaygıları, korkuları ve tereddütleri de kayda geçirdi. Toplumda sürecin tartışılmasını sağladı. Meclis'i sürecin merkezi haline getirdi. Eğer süreç yalnızca iktidarın eliyle yürütülseydi, bazı kesimler sürece karşı yüksek dozda bir mukavemet gösterebilirlerdi. Ancak bütün partilerin temsil edildiği böyle bir komisyonun varlığı bunu önledi ve toplumsal mutabakatın inşasına ciddi bir katkıda bulundu.

Meclis Komisyonu'nun çalışmaları bir taraftan muhalefet partilerini sürecin bir parçası haline getirdi. Diğer taraftan sürecin risklerini muhalefetle paylaşma imkânı yarattığından iktidarı da rahatlattı. Dünyanın her yerinde bu tür süreçler, birtakım siyasi riskleri beraberinde getirir. Muhalefetin şiddetli bir karşı duruşu, iktidarları bu konuda ürkütür ve böyle bir sürece başlamalarını da yürütmelerini de zorlaştırır. Bu itibarla, bu süreçte muhalefet partilerinin olumlu bir tavır takınmalarının ve birçok meselede iktidara olan karşıtlıklarını bir süreç karşıtlığına dönüştürmemelerinin kıymetinin altı çizilmelidir. Süreci ilerlemesini sağlayan en önemli unsur, iktidar ve muhalefet partilerinin Komisyon'daki işbirlikleriydi.

Komisyon, çalışmalarına başladıktan sonra görev alanını da dikkatlice belirledi. Ülkenin bütün yapısal sorunları çözmek, demokratik taleplerinin tamamını karşılamak veya yeni bir anayasa yapmak gibi, büyük iddiaların altına girmedii. Elbette Komisyon, geçmişe dair hafızayı ve demokratik talepleri kayıt altına aldı. Mamafih Komisyon asli işlevini, sürecin ruhuna uygun ve silahları bütünüyle tasfiye edecek bir kanun önerisini hazırlamak ve Meclis'in önüne koymak olarak sınırladı. Çalışmalarını da bu minvalde sürdürdü ve buna uygun bir rapor hazırladı.¹⁸

4. MİLLİ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK VE DEMOKRASİ KOMİSYONU'NUN RAPORU

Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu faaliyetlerine başladığı 5 Ağustos 2025 tarihinden ortak raporu kabul ettiği 18.02.2026 tarihine kadar yoğun bir mesai harcadı. Komisyon; 21 kez toplandı, 132 kişi ve kurumun görüşlerine başvurdu. 88 saatlik bir çalışma yapan Komisyon'un görüşmelerinde toplam 4199 sayfa tutanak tutuldu. Gelecekte Kürt meselesi üzerine çalışacak araştırmacılar için değerli bir külliyat oluştu.

18 Komisyon'un ortak raporunun haricinde, Komisyon'a katılan her parti kendi raporunu da hazırladı ve bu raporlar da Komisyon'un internet sitesinde yayımlandı. Raporlara bu adresten ulaşılabilir: <https://www.tbmm.gov.tr/Milli-Dayanisma-Kardeslik-Demokrasi-Komisyonu/Siyasi-Partilerin-Raporlari> (Erişim Tarihi: 24.03.2026)

Komisyon raporunun esas metni 49 sayfadan oluşuyor. Eklerle birlikte rapor 110 sayfayı buluyor. Rapor yedi bölümden oluşuyor. Birinci Bölümde Komisyon'un çalışmaları, İkinci Bölümde Komisyon'un hedefleri anlatılıyor. "Terörsüz Türkiye" sürecinin amacının, hem demokrasiyi güçlendirmek, hem de kalkınmayı ve ekonomik refah artışını gerçekleştirmek olduğu belirtiliyor.

Üçüncü Bölümde Türk ve Kürt kardeşliğinin tarihi, Dördüncü Bölümde Komisyon'da görüşlerine başvurulmuş kişilerin ortaklaştığı noktalar ele alınıyor. Bu çerçevede beş mutabakat alanına dikkat çekiliyor:

- Kardeşlik hukuku temelinde ortak acının ortak umuda ve gelecek hayaline dönüştürülmesi
- Toplumsal rıza ve sürecin toplum tarafından sahiplenilmesi bağlamında geniş bir mutabakatın varlığı
- Sürecin -salt güvenlik ve örgütün tasfiyesini öngören bir yaklaşımla değil- demokratikleşmeyi, eşit yurttaşlığı, hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmasını ve ekonomik kalkınmayı içeren bütüncül bir yaklaşımla yürütülmesi
- Silah bırakmanın tamamlanması için hukuki düzenlemenin yapılması gerekliliğinin yanı sıra, sürecin devamında demokratikleşme ve hukuk devletine ilişkin taleplerin karşılanması
- Ulusal ve bölgesel boyutun önemi

Beşinci Bölüm, PKK'nın silah bırakmasına odaklanılmıştır. Rapor, örgütün silahı tamamen bıraktığının güvenlik birimlerince tespit ve teyit edilmesini sürecin olmaz olmaz şartı olarak nitelendiriyor. Silahların tamamen devreden çıkması için ihtiyaç duyulan hukuki ve sosyal düzenlemelerin de hızlıca hayata geçirilmesi gerektiğini vurgulayan rapor, toplumsal psikolojinin de başarılı bir şekilde yönetilmesinin hayati bir önem taşıdığına işaret ediyor.

*"En başından itibaren 'Kürt'ün onurunu, Türk'ün gururunu' korumayı esas alan bir yaklaşım benimsenmiştir. Çünkü biliyoruz ki; Kürt'ün onurunu korumayan bir dil, Türk'ün gururunu hiçe sayan bir söylem barışa değil, yeni kırılmalara neden olacaktır. Hedefimiz sadece asgari müştereklerde birleşmek değil, birlikte yaşamın azami zeminini güçlendirmektir."*¹⁹

Raporun Alıncı Bölümü silah bırakma sürecinin tamamlanması için gerekli yasal düzenlemeleri, Yedinci Bölümü ise demokratikleşmeye ilişkin önerileri ihtiva ediyor. Aslında Komisyon'un varlık sebebini ve amacını da bu son iki bölüm oluşturuyor. Çünkü başından itibaren bu Komisyon'a biçilen iki rol vardı. Biri,

19 Komisyon Raporu, s. 36.

sürecin temel ilkelerini belirlemek ve PKK'nın silah bırakmasının hukuki çerçevesini çizmekti. Diğer de, Komisyon'da dinlenen hemen her kişi ve kurumun değindiği üzere, Türkiye'nin acil çözüm bekleyen hukuki ve siyasi sorunlarına ilişkin bir demokrasi perspektifi geliştirmekti.

Komisyon'un bu iki görevini de yerine getirdiği söylenebilir. Zira Komisyon, raporunda her iki konuya dair önerileri geliştirdi ve bunları iktidar ile Meclis'in önüne koydu. Altıncı Bölümde, silah bırakmanın, sürecin kritik eşiği olduğu bir kere daha tekrarlanıyor. Raporda süreç "Türkiye Modeli" olarak tanımlanıyor. Çatışma çözümüne dair diğer ülke örneklerinde silah bırakma genellikle sürecin son aşamasında yaşanır. Bu süreçte ise silah bırakma ilk aşamayı oluşturuyor ve bunun Türkiye Modelinin ayırt edici özelliği olduğu belirtiliyor.

Silah bırakma ile ilgili düzenlemenin kritik noktası, çıkarılacak olan yasanın "müstakil", "kapsayıcı" ve "bütüncül" olmasıydı. Raporda bu üç hususun da altı çiziliyor. Komisyon, süreçle ilgili müstakil bir kanun çıkarılmasını ve bu kanunun *"sürecin sonuçlarını tümüyle ortadan kaldıracak ve demokratik siyaset zeminini güçlendirecek ölçüde kapsayıcı olmasını"* tavsiye ediyor.

Rapora göre silah bırakma ile ilgili düzenlemede bazı konulara hassasiyet gösterilmelidir. Mesela, bu düzenleme bir af ve cezasızlık algısına yol açmamalıdır. Örgüt mensuplarının toplumla bütünleşmeleri için ekonomik ve sosyal programlar geliştirilmelidir. Yürütme içerisinde süreci izleyecek ve raporlayacak bir mekanizma kurulmalıdır. Yetkileri kanunla belirlenecek olan bu mekanizma, hazırlayacağı raporları TBMM'ne sunmalıdır. Komisyon çalışmalarına katılanlara ve süreçte görev alanlara yasal güvence temin edilmelidir.

Raporun "Demokratikleşme" başlığına ayrılan Yedinci Bölümünde Komisyon, *"Türkiye'nin demokratik standartlarının yükseltilmesi amacıyla atılması gereken adımlar konusunda önerilerde bulunmayı"* başlıca görevlerinden sayıyor. Komisyon, bu meyanda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Anayasa Mahkemesi kararlarına eksiksiz uyulmasını, yargılama ilişkin düzenlemelerin hak eksenli bir yaklaşımla gözden geçirilmesini, hak ve özgürlük alanlarının genişletilmesini ve idari sistemin *"daha demokratik ve hukuki standardı daha yüksek"* bir şekilde tanzim edilmesi gerektiğini ifade ediyor.

Komisyon bu bölümde, Türkiye'de çok farklı kesimlerin hemfikir olduğu hukuki ve siyasi sorunlara değiniyor. Bu sorunların demokratik bir anlayışla ele alınmasını ve taleplerin karşılanması için somut adımların atılmasını vurguluyor. Dolayısıyla raporun bu yönüyle de beklentilere denk düştüğü söylenebilir. Ancak, böyle bir raporun yazılması büyük bir önem taşımakla beraber, daha da önemli olan bu raporun hayata geçirilmesidir. Çünkü toplum, yazılan rapordan ziyade bu raporun uygulamaya geçip geçmediğine değer verirler. Komisyon, toplumun kahir ekseriyetinin istemlerini yansıtan bir rapor hazırlamakla görevini ifa etmiştir, artık sorumluluk siyasi iktidara ve Meclis'e geçmiştir.

5. MECLİS'İN VE SİYASETİN SORUMLULUĞU

Numan Kurtulmuş, Komisyon'un raporunu “*takdim*” yazısında, milli iradenin tecelligahı olan Meclis'in görevini şu sözlerle tanımlar:

*“Meclisimizin görevi, müşterek hayatın hukukunu kurmak, farklılıkların sesini ortak geleceğin sesine katmak, her yurttaşın kendini eşit, güvende ve saygın hissettiği demokratik yapıyı güçlendirmek ve hürriyet ufkunu genişletmektir.”*²⁰

Meclis'in belirtilen bu görevini hakkıyla yerine getirmesi, Komisyon raporunda öngörüldüğü gibi kapsayıcı ve bütüncül bir yasa yapmasına bağlıdır. Bu yasanın nirengi noktası, toplumsal bütünlüşme ve demokratik siyasi alanın genişletilmesidir. O nedenle Meclis, hemen kolları sıvamalı ve mümkün olan en kısa süre içinde bir demokratik bütünlüşme yasasını hazırlayıp hayata geçirmelidir.

Siyasi iktidarın sorumluluğu ise, demokratikleşme bölümünde belirtilen taleplerin karşılanması için harekete geçmektir. Bu taleplerin bazıları için (AYM ve AİHM kararlarına uymak gibi) herhangi bir yasal veya anayasal düzenlemeye ihtiyaç yoktur. İktidarın bu yönde bir irade göstermesi yeterli olacaktır. Demokratik taleplerin karşılanması çözüm sürecine iki yönlü katkıda bulunur: Bir yandan siyaset normalleşir; Komisyon'daki olumlu hava siyasetin geneline yansır ve siyasi arenadaki tansiyon düşer. Diğer yandan ise, gündelik hayatında pozitif değişimleri gören ve hisseden toplumun sürece olan desteği ve güveni artar.

Silah bırakma süreçleri dünyanın her tarafında zordur, birçok tehlike barındırır. Bu netameli konunun üstesinden gelmek için, toplumsal desteğin elden geldiğince yüksek olması için çaba sarf etmek gerekir. Demokratikleşme adımları havayı yumuşatır; insanlarda sürecin kendisine fayda sağladığı inancı pekiştikçe, silah bırakmaya yönelik olarak yapılacak riskli düzenlemeler daha fazla toplumsal kabule mazhar olur.

Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu'nda ortaya çıkan tablo, Meclis ve iktidar için büyük bir fırsatın olduğunu gösteriyor. Çünkü bu Komisyon, halkın % 90'ından daha fazlasını temsil eden siyasi partilerden oluştuğundan büyük bir toplumsal meşruiyete sahipti. Kürt meselesi, Türkiye'de kutuplaşmanın en yoğun hissedildiği ve partilerin anlaşmalarının en zor olduğu sorunlardan biridir. Böyle bir sorun hakkında, birbirleriyle taban tabana zır partilerin bir araya gelmeleri, konuşup tartışmaları ve nihayetinde asgari müşterekte buluşabilmeleri Türkiye'de bir ilkti.

Komisyon, ülkedeki demokrasi ve hoşgörü ortalamasının üzerinde bir performans gösterdi. Raporun Komisyon'dan oybirliğine yakın (2 ret, 1 çekimser ve 47 kabul) bir çoğunlukla geçmesinin anlamı büyük. Komisyona girmeyen İYİ Parti ile rapora ret oyu veren TİP ve EMEP dışındaki Meclis'teki bütün partilerin, Kürt meselesinde aynı metin üzerine mutabık kalmaları büyük bir gerçek bir imkâna tekabül ediyor.

Komisyon oluşturulmadan önce, Meclis'teki partilerin böylesine büyük bir uzlaşmaya varacakları söyleneceydi, herhalde çok fazla kimse bunu olasılık dâhilinde görmezdi. Fakat partiler uyum içinde çalıştılar ve olmazları değil olurları merkeze aldılar ve ortak bir rapor yazmayı başarabildiler. AK Parti ile CHP'nin, MHP ile DEM Parti'nin aynı raporun altına imza atmaları, Türkiye'nin Kürt meselesini çözmesi için büyük bir fırsat oluşturuyor.²¹ Çünkü bu geniş uzlaşma; gerek Meclis'te yasaların hazırlanıp kabul edilmesinde ve gerek toplumsal düzeyde rızanın üretilmesinde partilerin elini güçlü kılıyor. Ayrıca aynı metinde buluşmaları, partilerin siyasi bedel ödeme korkularını da asgari düzeye çekiyor.

6. HUKUKİ DÜZENLEMELER

Ekim-2024'ten bu yana süreçte hatırı sayılır bir mesafe kat edildi ama menzile varılmış değil. İktidarı ve muhalefetiyle bütün bir siyaset kurumu, Komisyon'dakine benzer bir sorumluluk duygusuyla gerekli hukuki düzenlemelere hız vermelidir. Çünkü geline aşamada süreç ancak hukukla ilerleyebilir. Zira kendini fesheden PKK'nın mensuplarının akıbetini hukuk tayin edecek. Silah bırakıldı ama silahları bırakanların evlerine dönüş yollarını ve sosyal hayatla bütünleşme metotlarını hukuk gösterecek. Binaenaleyh, sürecin hukukla teçhiz edilmesi kaçınılmaz bir mecburiyet olarak önümüzde duruyor. Hukuki düzenlemeler ise üç düzeyde ele alınabilir:

Birinci düzey, acil olarak çıkarılması gereken “silah bırakma” düzenlemesidir. Burada kasıt; PKK'nın silah bırakmasını, üyelerinin eve dönmelerini ve toplumsal hayata katılmalarını sağlayan bir kanun hazırlamaktır. Meclis'in ilk işi bu olmalıdır. “Geçiş Hukuku” da denilen bu düzenlemenin bazı özellikleri ihtiva etmesi gerekir:

- Bütüncül bir bakışla kaleme alınmalıdır.
- Açık ve ölçülebilir bir amaca matuf olmalıdır.
- Kanun kapsamına aldığı grupları açıklıkça belirmeli ve bunu yaparken hiç kimsenin dışarıda bırakılmamasını özen göstermelidir.
- Kanun iki şekilde yapılabilir:
- Geniş ve koşulsuz bir af niteliğinde olabilir.²²

21 Jonathan Powell, bir ülkede siyasi düzeyde belli bir mutabakatın olması halinde barışa ulaşmanın daha kolay olduğunu belirtir. “İngiltere’de biz Kuzey İrlanda meselesini ele alırken iki partinin işbirliği içinde olmasının yararını gördük. Tony Blair muhalefetteyken, hükümetin yaptıklarını onaylamasa bile, John Major’a tam destek verdi.” Jonathan Powell, *Teröristlerle Konuşmak*, Çeviri: Nuray Önoğlu, Aykırı Yayınları, 2014, İstanbul, s. 167.

22 1925 yılında Şeyh Said Hareketi ve sonrasında gerçekleşen vakalardan sonra TBMM’de “1239 sayılı Şark Mıntıkasında Muayyen Vilayet ve Kazalarda Ceraim Takibatı ile Cezalarının Tecili Hakkında Kanun” isimli bir düzenleme yapılmıştır. Kanun, 14 Mayıs 1928 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Başdanışmanı Mehmet Uçum, çözüm sürecinde bu kanunu gündeme getirmiştir. Uçum’a göre, bu düzenlemeden ilham alınabilir: “Bugünkü şartlar farklı özelliklere sahip. Tarihsel bir tecrübenin bugüne bire bir örnek olması beklenemez. Tarihimizin

- Eğer şartlar buna elvermiyorsa kademeli bir düzenleme öngörebilir.
- Kanunla getirilecek olan tedbir süreleri uzun olmamalıdır.
- Kanun belli bir süre için tatbik edilmelidir.
- Silah bırakanların eğitim, sağlık, istihdam ve benzeri alanlardaki gereksinimlerini karşılamak üzere destek mekanizmaları kurulmalıdır.
- Kanunun uygulanmasını izlemek üzere Meclis’te veya yürütmenin içinde bir komisyon oluşturulabilir. Bu komisyon, belli aralıklarla hazırladığı raporları Meclis’e sunmalıdır.

Bu nitelikleri haiz bir kanunun yapılması “negatif barış” aşamasının tamamlanmasını ifade eder. Kürt meselesini şiddet sarmalından çıkaracak ve bir bütün olarak siyaseti silahın gölgesinden çıkaracak olan bu aşamanın selametle hitama ermesi, hayati bir öneme sahiptir. Çünkü bu aşama geçilmeden gerçek bir uzlaşma ve barışa varılamaz.

İkinci düzey, sürecin tahkimini artıracak olan hukuki uygulamalardır. Bir çözüm sürecine rızayı artıracak en kıymetli iş, o sürecin toplumun farklı kesimlerinin hayatına müspet yönde dokunduğu duygusunu halkta uyandırmaktır. İnsanlar hayatlarında somut olarak iyiye giden yönlerin olduğunu görürlerse ve sürecin herkese yaradığını düşünürlerse, sürecin toplumsal kabulü daha rahat olur. Bu bağlamda atılması gereken adımlar;

- AİHM ve AYM kararlarının gereğinin yerine getirilmesi
- Kayyım atanan belediyelerin seçilmiş başkanlarının vazifelerine iade edilmeleri,
- Hasta tutuklu ve hükümlülerin tahliye edilmeleri
- Cezaevi idarelerinin, kişilerin denetimli serbestlik hakkından yararlanmalarının engelleyen ve açık cezaevine ayrılma taleplerinin reddeden keyfi ve gayri-hukuki tutumlarının önüne geçilmesi
- Tutuksuz yargılamanın bütün yargısal süreçlerde esas alınması
- TCK, TMK ve ilgili mevzuatın kanuni belirlilik ilkesi çerçevesinde yeniden düzenlenmesi
- Belediye başkanları ile ilgili olarak yürütülmekte olan soruşturma ve kovuşturmaların mümkün olan en kısa vakitte nihayete erdirilmeleri olarak sıralanabilir.

önemli bir tecrübesinin geçiş sürecinde ihtiyacımız olan hukuk politikasını şekillendirirken esinlendirici olabileceği akıllarda tutulmalı.” Mehmet Uçum, “Terörsüz Türkiye’ye geçiş süreci ve Cumhuriyet tarihinden bir örnek: 1239 Sayılı Kanun”, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/terorsuz-turkiye-gecis-sureci-ve-cumhuriyet-tarihinden-bir-ornek-1239-sayili-kanun/3745020> (Erişim Tarihi: 24.03.2026)

Hiçbir yasal veya anayasal değişiklik gerektirmeyen, bir siyasi irade ve karara ihtiyaç gösteren bu adımların atılması halinde; bazı kesimlerin sürece karşı olan itirazlarının gerekçeleri ortadan kaldırılmış olur ve sürecin bütün toplumun yararına olduğu inancı ciddi bir güç kazanmış olur.

Üçüncü düzey, çatışmalara sebebiyet veren sorunları çözmek ve böylece toplumsal istikrarı kalıcı kılmak için yapılacak olan hukuki düzenlemelerdir. Bu düzeyde yapılacak olan çalışmalar iki bağlamda ele alınabilir.

İlk bağlam, Türkiye'nin genelini ilgilendiren hukuki sorunlarının bir hal yoluna kavuşturulmasıdır. Bugün ülkede meri olan mevzuatın bazı hükümleri (TMK, TCK; İnfaz Kanunu, CMK, Belediyeler Kanunun, Seçim Kanunu, Siyasi Partiler Kanunu, keza Umut Hakkı ve KHK'lar ile bir nevi sivil ölüme mahkûm edilenlerin durumu) bütün herkesin hayatını menfi yönde etkilemektedir. Çağın ardında kalan hukuki standartlar, bireylerin temel haklarını ihlale açık hale getirmekte ve özgürlük çitasını aşağıya çekmektedir.

İkinci bağlam, Kürt meselesi özelinde yapılması icap edenlerdir. Dünyanın hemen her tarafında bu süreçler benzer taleplerin etrafında şekillenir. Esas itibarıyla üç talepten bahsedilebilir:

- Birincisi idari sisteminin yeniden düzenlenmesi ve gücün yeniden dağıtılmasıdır.
- İkincisi, hak ve özgürlüklerin (bilhassa kültürel ve etnik kimlik haklarının) tanınması ve muhafaza edilmesidir.
- Üçüncüsü de maddi ve manevi iktidar kaynaklarının paylaşılmasıdır.²³
- Kürt meselesinde de silahsızlanmayı bir tarafa koyduğumuzda, taleplerin bu çerçevede biçimlendiğini görebiliriz. Öne çıkan üç talep vardır:
- İlki, başta ana dilde eğitim olmak üzere kültürel hakların tanınmasıdır.
- İkincisi, mevcut dışlayıcı ve hiyerarşik vatandaşlık anlayışı yerine kapsayıcı ve eşitlikçi bir anayasal vatandaşlık anlayışının hukuk ve fiili olarak gerçekleştirilmesidir.
- Üçüncüsü de merkezden yerele güç devrine dayanan daha güçlü âdem-i merkeziyetçi bir idari yapılanmadır.

Çözümün uzun vadede bu taleplere cevap verecek yasal ve anayasal değişikliklerle inşa edileceğini söylemek mümkündür. Öncelikli gayesi Kürtlerin devlete aidiyetini güçlendirmek olsa da bu doğrultuda yapılacak olan düzenlemelerin herkesin hayat standartlarına olumlu tesir edeceği söylenebilir.

23 Powell, *Teröristlerle Konuşmak*, s. 281.

SONUÇ

Kürt meselesi rejimin karakterini biçimlendiren kadim bir meseledir. Memleketin hukuki, siyasi, iktisadi ve diplomatik ölçütlerini ve sınırları, bu kadim meseleyle doğrudan bağlantılıdır. Bir buçuk asra yaklaşan bu meseleyi bir hal yoluna koymak, Türkiye’yi bir nevi prangalarından kurtarır; içeride ve dışarıda daha güçlü olmasını sağlar. Ancak tarihi tecrübeyle de sabittir ki, bu sorunu çözmek basit değildir. Çünkü katı yargılar, sabit yapılar, yaygın korkular ve muhafaza edilmek istenen ayrımcılıklar, çözümün önünde aşılması güç bariyerler oluştururlar.

Bu itibarla, Kürt meselesini çözmeyi amaçlayan her süreç birçok hassas dengeyi göz önünde bulundurmaya mecburiyetindedir. Toplumu çözüme ve barışa ikna etmek ve hazırlamak için incelikli olarak yapılması gereken birçok iş vardır. Mesela, karşılıklı adımlar atılarak insanların sürece olan inançlar güçlendirilmelidir. Çözümün bir tarafa kazandırdığı ve bir tarafa kaybettiği hissiyatı önlenmeli, çözümün herkese yararının dokunacağı görüşünün yerleşmesi sağlanmalıdır. Dile ihtimam gösterilmeli; çözümü öne çıkaran ve farklı toplumsal kesimlerin hassasiyetini dikkate alan bir dil kullanılmalıdır.

Sadece iki tarafa dayanarak başarılı bir sürecin yürütülmesinin zor olacağı akılda tutulmalı, bu nedenle sürecin siyasi ve sosyal tabanı mümkün mertebe güçlendirilmelidir. Sembollerin önemi ve sivil toplumun kritik bir işlev üstlenebileceği göz ardı edilmemelidir. Kadınlar, gençler, işçiler, işverenler, vb. farklı toplumsal kesimleri sürecin paydaşı kılacak yöntemler kullanılmalıdır.

Kürt meselesinin selamete varmasının ciddi bir hukuki dönüşümü gerekli kılacağına şüphe yoktur. Türkiye’de hukuk, toplumsal barışın hizmetine koşulmalıdır. Bir yandan, genel olarak geniş toplumsal kesimlerin sorunlarına ve taleplerine demokratik cevaplar üretmeli, diğer yandan da özel olarak bir çatışmayı doğuran koşulları ve o çatışmanın tortularını tasfiye etmelidir.

Elbette bu demokratik dönüşüm uzun bir vakit alacak, asgari 3-5 yıllık büyük bir siyasi ve hukuki mücadeleyi zorunlu kılacaktır. Siyaset, bu süreçlerde sorumluluk almalıdır. Siyasi aktörlerdir, demokratik taleplerin taşıyıcıları olmalı ve topluma bir yön göstermelidirler. Bu süreçler, doğaları gereği, set eleştiriler ve ağır saldırılarla karşı karşıya kalırlar. Siyasetçiler, bu eleştiriler ve saldırılar karşısında sağlam durmalı; Unutulmamalıdır ki, başarılı olan ve olmayan süreçler arasında en önemli farklardan biri, başarı olanların süreçlerin arkasında güçlü bir siyasi iradenin varlığıdır.

Ekim 2024’te başlayan süreç ile Türkiye altın bir fırsat yakalamıştır. Bugünlerde savaşın Ortadoğu’yu giderek daha fazla yaktığı düşünüldüğünde, bu fırsatın değeri daha iyi anlaşılır. Türkiye sabırlı, yapıcı, makul ve özenli davranarak, bu fırsatı değerlendirmekle mükelleftir. Çünkü içeride barışı, huzuru ve istikrarı temin etmek, bu ateş çemberine karşı Türkiye’nin en büyük güvencesi olacaktır.

KAYNAKÇA

Coşkun, Vahap, “Çözüm Süreci: Dün, Bugün, Yarın”, *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl 19, Sayı 75, Yaz 2014, s. 7-18.

Coşkun, Vahap, *Çözüm Süreci: Kazanımlar ve Tehditler*, DPI Yayınları, Londra, 2015.

Coşkun, Vahap, “Hendek, Özyönetim ve Siyaset”, *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl 2015, Sayı 79, s. 69-75.

Çandar, Cengiz, *Mezopotamya Ekspresi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Öndül, Hüsnü – Çelikkan, Murat, *Barışın El Kitabı*, Barış Vakfı Yayınları, İstanbul, 2018,

Powell, Jonathan, *Teröristlerle Konuşmak*, Çeviri: Nuray Önoğlu, Aykırı Yayınları, 2014, İstanbul.

TBMM Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu Raporu, https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/MilliDayanismaKardeslikDemokrasiKomisyonu/Komisyon_Raporu.pdf (Erişim Tarihi: 24.03.2026)

Uçum, Mehmet, “Terörsüz Türkiye’ye geçiş süreci ve Cumhuriyet tarihinden bir örnek: 1239 Sayılı Kanun”, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/terorsuz-turkiyeye-gecis-sureci-ve-cumhuriyet-tarihinden-bir-ornek-1239-sayili-kanun/3745020> (Erişim Tarihi: 24.03.2026)

<https://bianet.org/haber/1993-ten-gunumuze-baris-girisimleri-283396> (Erişim Tarihi: 23.03.2026)

<https://bianet.org/haber/oslo-da-cozume-yaklasmistik-139126> (Erişim Tarihi: 17.03.2026)

<https://bianet.org/haber/oslo-gorushmeleri-nedir-140937> (Erişim Tarihi: 17.03.2026)

<https://eminekmen.com.tr/ub-3200-devletin-daha-once-13-kez-denedi-i-bir-hedefi-konu-uyoruz> (Erişim Tarihi: 17.03.2026)

<https://tr.euronews.com/2024/10/22/devlet-bahceli-pkk-lideri-ocalani-mecliste-konusma-yapmaya-cagirdi> (Erişim Tarihi: 23.03.2026)

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/10/091019_pkk_habur (Erişim Tarihi: 19.03.2026)

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/01/130103_turkey_peacetalks (Erişim Tarihi: 19.03.2026)

<https://www.dunya.com/gundem/bahceliden-sasirtan-hamle-mecliste-dem-parti-vekilleriyle-tokalasti-haberi-748286> (Erişim Tarihi: 23.03.2026)

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/devlet-bahceli-nin-12-kotu-adami-12200273> (Erişim Tarihi: 17.03.2026)

<https://www.tbmm.gov.tr/Milli-Dayanisma-Kardeslik-Demokrasi-Komisyonu/Siyasi-Partilerin-Raporlari> (Erişim Tarihi: 24.03.2026)

<https://www.ntv.com.tr/turkiye/81-il-emniyet-mudurunden-74u-bunlardandi,viHVN-X6V0yASU1dXM-KGQ> (Erişim Tarihi: 26.03.2026)